

Deividas Šlekys*

Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas

Amerikietiškosios kariavimo tradicijos svarba ir keliamos problemos

Šiame straipsnyje aptariama amerikietiškosios kariavimo tradicijos (ang. *American Way of War*) koncepcija, jos specifika ir pagrindiniai bruožai. Pirmoje teksto dalyje bandoma išsiaiškinti, kaip tam tikri požiūriai, idėjos suformavo specifinį amerikiečių požiūrį į karą, ir kokias tai turėjo bei iki šiol turi pasekmes praktinei JAV užsienio ir gynybos politikai. Antroje dalyje trumpai apžvelgiama šios tradicijos įtaką NATO transformacijos raidai. O trečiojoje bandoma pasiaiškinti, ar visa tai turi arba gali turėti kokį nors poveikį Lietuvos gynybos politikai bei karybai.

Įvadas

Aktyvus dalyvavimas įvairiose misijose, narystė NATO, tebesitęsianti gynybos reforma Lietuvą vis labiau įtraukia į sukuri, kuriame sukasi visos Vakarų valstybės. Pamažu ir Lietuvoje pradama kalbėti apie *transformaciją*, naujas karines technologijas (pvz., nepilotuojamus orlaivius (ang. – UAV)), naujas karines doktrinas bei taktikas¹. Tokių diskusijų atsiradimą bei sprendimus, kurie po jų būna priimami, reikia vertinti teigiamai. Lietuva, būdama jauna valstybė, atgavus nepriklausomybę, kariuomenę ir krašto apsaugos sistemą kūrė po Šaltojo karo: kaip įmanoma didesnė kariuomenė, koncentruojamasi ties teritorinės gynybos idėja ir kt. Tačiau Vakarų valstybės kaip tik buvo pradėjusios atsakyti tokio tipo kariuomenių. Nors nevienodu tempu, tačiau jos pamažu pereidinėjo prie mažesnių, profesionalių kariuomenių. Pradėjo vyrauti nuostata, jog tokio tipo, kokybiškai parengtos, kariuomenės gali atlikti savo misiją geriau nei kiekybiškai didesnės karinės pajėgos. Lietuvoje į šiuos pokyčius karyboje rimčiau pradėta žiūrėti tik tada, kai stojimo į NATO kontekste

* *Deividas Šlekys* – Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų instituto doktorantas. Adresas: Vokiečių g. 10, 01130 Vilnius, tel. 8 5 2514130, el. paštas – deividas.slekys@tspmi.vu.lt

Kalbėdami apie „transformaciją“ gynybos, saugumo ekspertai bei politikai turi omenyje valstybių kariuomenių reformas, kurios buvo inicijuotos ir pradėtos dėl pokyčių karinių technologijų srityje, geopolitinėje sanklodoje ir kt. Pirmieji „transformacijos“ sąvoką pradėjo naudoti amerikiečiai. Ilgainiui ši sąvoka tapo labai madinga, nes nuolatinis jos minėjimas tarsi leidžia pabrėžti, jog valstybės seka tendencijas gynybos politikoje ir karyboje. Dabar kone kiekviena Vakarų valstybė, kalbėdama apie gynybos reformas, akcentuoja žodį „transformacija“, tuo tarsi pabrėždama vykdomų pokyčių kryptį, naujumą ir svarbumą.

tapo aišku, jog reformos yra būtinos, norint sėkmingai įsijungti į Aljanso veiklą. Pamažu Vakaruose vykstančios akademinės, politinės diskusijos apie ateities grėsmę, naujo tipo kariuomenę, ginklus, doktriną pradėjo dominti ir mūsų kariškius, civilius tarnautojus, politikus. Tačiau šis naujovių įsisavinimo ar bandymų tai padaryti procesas yra labai ilgas procesas, turintis nemažai trūkumų.

Tai, kad yra bandymų, mėginimų sekti naujausias karybos madas, tikrai yra sveikintinas dalykas. Tačiau šioje vietoje norisi kelti klausimą, ar iki galo yra suvokiama, kodėl vienos ar kitos idėjos, technologijos, doktrinos yra vyraujančios, o kitos nėra. Nemenkinant kariškių bei civilių dirbančių KAS nuopelnų bei sugebėjimų reikia pastebėti, jog Lietuvoje dar nėra susiformavusi tradicija kritiškai įvertinti ir bandyti suprasti karyboje ir gynybos politikoje vykstančius procesus². Daugeliu atveju yra daroma ir veikiama todėl, jog taip daro ar liepia NATO, JAV, kitos valstybės. Tačiau gal tai, kas tinka Jungtinėms Valstijoms, ar Švedijai, netinka Lietuvai ir pan. Tik suvokdami, kodėl karybos madas diktuojančios Jungtinės Valstijos vykdo vienokią ar kitokią gynybos politiką, kodėl jos pasirinkta karinės reformos kryptis yra būtent tokia, galėsime suvokti ir suprasti kas tinka ir kas netinka Lietuvai.

1. Amerikietiškoji kariavimo tradicija

Jungtinės Valstijos, neginčijamai būdamos galingiausia karine jėga pasaulyje, diktuoja madas karyboje. Visos valstybės viena ar kita forma bando kopijuoti JAV karinėje srityje. Pažvelgę į istoriją galime aptikti ne vieną panašų pavyzdį: XVII a. visi kopijavo švedus ir prancūzus, XIX a. pr. – Napoleono kariuomenės modelį, po 1871 m. – Vokietijos ir pan. Kadangi daugeliu atveju būdavo kopijuojamos karinės technologijos ar naujos karinės formuotės, tai procesas ilgai neužtrukdavo. Tačiau reikia pastebėti, jog techninius dalykus nukopijuoti lengva, tačiau taip vadinamąją naujųjų pokyčių „dviasią“ ar reikalingas sąlygas – ne visada. Kiekviena didžioji karinė galia turėjo ir iki šiol turi savo savitą, specifinę karinę tradiciją, kariavimo būdus³.

² Lietuvoje karyba ir su ja susijusiomis sritimis (saugumo studijomis, karo sociologija, terorizmo studijos karo teorija ir t. t.) domisi ir tyrimus atlieka gana mažai ekspertų ir mokslininkų: T. Jermalavičius, J. Novagrockienė, K. Paulauskas, E. Račius, M. Šešelgytė, V. Urbelis ir keletas kitų. Karybos tematika mažai rašo ir šalies karininkai, o iš jų būtų galima išskirti plk. G. Zenkevičių.

³ Plačiau prasme teoretikai kalba apie vakarietišką kariavimo tradiciją (ang. western way of war), kuri pasižymi tuo, jog skiria didelį dėmesį įvairioms technologijoms, disciplinai ir kt. Taip yra skiriami britiškasis, vokiškasis ir kt. kariavimo būdai. Karo istorikai ir ekspertai iki šiol ginčijasi dėl britiškosios kariavimo tradicijos, tačiau pamažu sutariama, jog jos skiriamieji bruožai yra kombinacija ekonominio spaudimo, blokados, jungtinių operacijų jūroje ir sausumoje bei patirties, įgytos, išlaikant Britų imperijos kolonijas. Tuo metu vokiškosios kariavimo tradicijos skiriamaisiais bruožais yra laikomi siekiai karą padaryti kaip įmanomą trumpą, įveikiant priešą mūšyje pasinaudoti siurprizu, ir apeinamaisiais manevrais. French D., *The British way in warfare 1688–2000*, London: Unwin Hyman, 1990; Howard M., „The British Way in Warfare: A Reappraisal“, Howard M., sudar., *The causes of wars and other essays*, Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1983; Strachan H., „The British Way in Warfare“, Chandler D., sudar., *The Oxford history of the British Army*, Oxford: Oxford University Press, 1996; Citino R. M., *The German way of war: from the Thirty Years' War to the Third Reich*, Lawrence: University Press of Kansas, 2005.

1.1. R. F. Weigley koncepcija

Ne išimtis ir Jungtinės Valstijos. Mokslininkai, kariškiai nenuilsdami ginčijasi dėl to, ką reikėtų laikyti išskirtiniais amerikiečių kariavimo bruožais (ang. – american way of war). Tačiau jie visi sutinka su tuo, kad tokia tradicija egzistuoja, ir kad ji darė įtaką amerikiečių kariavimui nuo pat valstybės susikūrimo. Ši įtaka išliko iki šių dienų, tačiau kaip tik šios amerikietiškosios kariavimo tradicijos įtakos kitų valstybių ar karinių aljansų karybai svarba yra mažai tyrinėjama.

Oficialiu „amerikietiškosios kariavimo tradicijos“ koncepcijos autoriumi yra laikomas įtakingas amerikiečių karo istorikas Russelas F. Weigley. Knygoje „The American Way of War: a History of United States Military Strategy and Policy“ jis suformuluoja ir pateikia pagrindinius amerikiečių karybos specifinius bruožus ir aspektus⁴.

Atlikdamas savo istorinį tyrimą ir tikrindamas savo hipotezes, Weigley rėmėsi kito karo istorijos klasiko Hanso Delbrücko idėjomis. Šis, XIX a. pab. – XX a. pr. gyvenęs vokiečių istorikas, aprašęs karybos istoriją nuo seniausių laikų iki Napoleonų karų, priėjo prie išvados, jog per visus laikotarpius egzistavo dviejų tipų karyba. Jo teigimu, „pirmas, visų strategijų principas iš esmės yra sušaukti kariuomenę, surasti pagrindinę priešininko kariuomenę, nugalėti ją ir persekioti priešą tol, kol jis sutiks pasiduoti, sudaryti taiką“⁵. Ši kariavimo būdą jis pavadino „sunaikinimo strategija“ (ang. strategy of annihilation). Pagrindinis šios strategijos tikslas – mūšis, kuriame siekiama visiško priešsunaikinimo.

Tačiau Delbrücko atlikti istoriniai tyrimai parodė, jog karuose ne visada būdavo siekiama mūšio, ir kad jie vykdavo visai kitaip. Todėl jis teigė, jog egzistuoja ir kitoks kariavimo būdas – „varginimo strategija“ (ang. strategy of attrition/exhaustion)⁶. Tai toks kariavimo būdas, kai priešas nuolat yra varginamas: naikinamos jo maisto, amunicijos atsargos, griaunamos logistikos ir komunikacijos linijos, užpuolami atsilikę kariniai daliniai⁷. Tačiau būtina pastebėti, jog antroji varginimo strategija, anot Delbrücko, nėra pirmosios strategijos tam tikra variacija ar už ją žemesnė. Abi strategijos yra lygiavertės⁸.

Weigley, atlikdamas JAV karybos istorijos tyrimą, visą jos raidą interpretavo per šių dviejų skirtingų kariavimų strategijų prizmę. Jis paprasčiausiai žiūrėjo, kuri strategija buvo dažniau taikoma. Jo atsakymas yra gana griežtas

⁴ Weigley, R. F., *The American way of war: a history of United States military strategy and policy*, New York: Macmillan, 1973.

⁵ Delbrück H., *History of the Art of War*, vol. 4, vert. Renfroe W. J., Lincoln: University of Nebraska Press, 1990, p. 293.

⁶ *Ten pat*, p. 294.

⁷ Klasikinis pavyzdys būtų Napoleono žygis į Rusiją 1812 m., kai rusai kaip įmanydami vengė mūšio ir visais įmanomais būdais vargino prancūzų kariuomenę.

⁸ Craig G. A., „Delbrück: The Military Historian“, Paret P., sudar., *Makers of modern strategy from Machiavelli to the nuclear age*, Oxford: Clarendon, 1984, p. 342.

ir vienareikšmis – JAV kariavimo tradicija yra paremta sunaikinimo strategija. Savo knygoje jis teigia, kad „pačioje pradžioje (JAV nepriklausomybės karo metu – D. Š.), kai Amerikos kariniai resursai buvo menki, buvo imtasi viltį teikiančių sprendimų, nes buvo taikoma varginimo strategija; tačiau valstybės turtams didėjant [...] pamažu išivyravo sunaikinimo strategija, kuri ir tapo amerikiečių kariavimo tradicija“⁹. Vėliau Weigley išsakė savo abejones dėl to, kad įvairią ir įdomią JAV karybos istoriją jis sudėliojo tik į dvi lentynėles, tačiau neatsisakė savo idėjos, jog amerikiečiai sprendimo kare visada siekia kautynėmis¹⁰. Gali skambėti paradoksaliai, kaip įmanomas karas be kautynių, be mūšio. Istorija galėtų paliudyti, jog per ne kartą yra vykę karai, kurie baigdavosi, neįvykus mūšiui, nors abi kariaujančios pusės pasiekdavo tai, ko norėdavo¹¹. Šiuo atveju reikia pabrėžti, jog kalbėdamas apie „sunaikinimo strategijos“ dominavimą, Weigley nori pasakyti, kad amerikiečiai pergalės pasiekimą kare laikydavo tik pergalę mūšyje, o ne naudą, kurią atnešdavo partizaninis pasipriešinimas ar diplomatinės gudrybės.

1.2. A. H. Jomini vs C. von Clausewitzas

Atsakydamas į klausimą – kaip sunaikinimo strategija tapo dominuojančia JAV – Weigley pateikia paprastą atsakymą ir pasako vieną vardą – Antoine–Henri Jomini. Tiems, kas nėra susipažinę su JAV karybos istorija (ji kai kuriais atvejais labai stipriai prasilenkia su viešojoje erdvėje naudojamais vaizdiniais ir stereotipais), gali nuskambėti keistai, tačiau šių dienų Jungtinių Valstijų karinei minčiai bei visam strateginiam mąstymui didesnę įtaką daro Jomini, o ne Carlas von Clausewitzas¹². Kaip teigia Colinas, S. Gray, „tikrasis JAV strateginio mąstymo tėvas yra Jomini, o ne Clausewitzas [...]. Jo (Jomini – D. Š.) aiškumo paieškos, manija, sudėtingus dalykus sumažinti iki paprastų ir

⁹ Weigley, xxii.

¹⁰ Linn B. M., „The American Way of War Revisited“ with a response by Russell F. Weigley, *The Journal of Military History* 66 (April 2002), p. 501–533.

¹¹ Klasikiniu tokių karų laikotarpiu laikomas XVIII a., kai valstybės dažnai kariaudavo, vykdydamos didžiulius manevrus, arba organizuodamos miestų apsiaustis, bet vengdavo mūšių, nes nenorėdavo prarasti karių, kurių rekrutavimas, mokymas ir išlaikymas valstybei kainavo daugybę pinigų. Prarasti didžiąją dalį karių viename mūšyje, kuris net gali neturėti strateginės reikšmės, nebuvo labai gundanti idėja.

¹² Abu šie autoriai rašė tuo pačiu laikotarpiu. Jie taip pat kaip atspirties tašką savo teorijoms pasirinko Napoleono karus, nes manė, jog jie yra akivaizdus patvirtinimas, kad karyboje įvyko daug rimtų pokyčių. Kadangi Napoleonas buvo jų kūrybos įkvėpėju, tai abiejų tekstuose galima rasti nemažai panašių idėjų. Jų skirtumas iš esmės yra tas, jog A. H. Jomini domino tik pati karyba. Jis siekė surasti universalius karo principus. Todėl jo kūryboje labai aiškiai jaučiama Švietimo epochos kūrėjų įtaką, kuri labiausiai pasireiškė tuo, jog A. H. Jomini daug kur taikė matematinius, geometrinus metodus. Tuo tarpu C. von Clausewitzas atvirkščiai, jis kritikavo bet kokių universalių karybos principų paiešką, ypatingai taikant matematinius metodus. Jis karą tyrė ne kaip atskirą, bet kaip reiškinį, susijusį su kitomis žmogaus veiklomis, pirma, su politika.

aiškių principų, paliko žymę amerikiečių karinėje mintyje ir praktikoje¹³. Šis, iš pirmo žvilgsnio mažas niuansas, turi labai svarbių ir toli siekiančių pasekmių. Kiekviename tarptautinių santykių, karybos, saugumo studijų vadovylyje yra teigiama, jog didžiausiu šiuolaikinės strategijos bei karinės minties apologetu reikia laikyti Clausewitzą. Dėl to lyg ir neturėtų kilti ginčų. Tačiau galingiausia šių dienų karinė galia – Jungtinės Valstijos – neignoruodamos Clausewitzo, didesnę dėmesį skiria Jomini. O tai reiškia, kad ir amerikiečių požiūris tiek į karybą, tiek į strategiją skiriasi nuo kitų valstybių. Kodėl Jomini, o ne Clausewitzas yra labiau populiarus Jungtinėse Valstijose? Į tai savo knygoje puikiai atsako Weigley.

JAV nepriklausomybę iškovojo ir pirmuosius savo žingsnius pradėjo žengti Didžiosios Prancūzijos revoliucijos metais. Amerikiečiai kopijavo europiečius visur, taip pat ir karyboje. O tuo metu karyboje dominavo Napoleono idėjos, jo kariavimo metodai. Šių metodų pagrindinė idėja buvo labai paprasta – karas laimimas, kai priešas sutriuškinamas pagrindiniame mūšyje. Napoleono karai buvo Jomini karo teorijos pagrindas. Jo parašytus tekstus gerai įvertino pats Napoleonas, ir tai padėjo, jog šveicarų karininko idėjos tapo labai populiarios Europoje. Nesigilinant į Jomini karo teorijos niuansus, supaprastinus būtų galima teigti, jog svarbiausias jo karo principas buvo sutelkti visas karinės pajėgas į vieną vietą ir užtikrintai smogti priešininkui sukoncentravus visą jėgą į vieną tašką¹⁴. Paprastai tariant, Jomini buvo puolamojo karo (ang. offensive war) šalininkas. Jis taip pat savo karo teorijoje daug dėmesio skyrė logistikai, kadangi tik gerai veikiančios logistikos sistemos dėka į vieną vietą galima sukoncentruoti kariuomenę¹⁵.

Šiomis Jomini idėjomis vadovaujantis buvo parengta ne viena JAV karininkų laida West Point karo akademijoje. O chrestomatiniu jo idėjų pritaikymu praktikoje yra laikomas JAV pilietinis karas¹⁶. Tačiau ir po šio karo, Jomini išliko karo teorijos autoritetu. Maža to, iš sausumos karybos ji buvo perkelta į jūrą. Tai padarė vienas iš geopolitikos pradininkų – Alfredas T. Mahanas. Pagal jo teoriją, pagrindinis laivyno tikslas – priešininko laivyno sunaikinimas. Tik sunaikinus priešo karo laivyną bus galima dominuoti jūrose¹⁷.

O tai, kad Jomini iki šių dienų išlieka svarbus JAV karinei minčiai ir

¹³ Gray C. S., „Strategy in the nuclear age: The United States, 1945–1991“, Murray W., Knox M., Bernstein A., sudar., *The making of strategy: rulers, states, and war*, Cambridge: Cambridge University Press, 1994, p. 592.

¹⁴ Jomini A. H., *The art of war*, London: Greenhill Books; Pennsylvania: Stackpole Books, 1996.

¹⁵ Amerikiečių karinė logistika visada buvo ir yra laikoma viena stipriausių jos karinės galios elementų. C. S. Gray nuomone, amerikiečių aistra ir didžiulis dėmesys logistikai yra susijęs su JAV susikūrimu, naujų teritorijų užvaldymu: laiku gautos maisto, amunicijos atsargos daugeliu atvejų išgelbėdavo naujakurių gyvybes. (Murray, *The making of strategy: rulers, states, and war*, 590). Todėl tai gali būti dar viena iš priežasčių, kodėl A. H. Jomini taip patiko amerikiečiams, nes savo tekstuose jis labai daug dėmesio skyrė logistikai.

¹⁶ Weigley, p. 92–192.

¹⁷ Mahan A. T., *The influence of sea power upon history, 1660–1783*, London: Sampson Low, Marston & co, 1890.

praktikai, puikiai iliustruoja taip vadinamųjų „karo principų“ egzistavimas. Kad palengvintų karininkų ir karių rengimą, amerikiečiai tarpukaryje, remdamiesi Jomini idėjomis, sukūrė „karo principus“. 2001 m. JAV sausumos pajėgų taktikos vadovėlyje operacijoms FM3–0 išdėstyti tokie karo principai: karinių pajėgų koncentravimas, aiškus tikslas, puolimas, netikėtumo efektas, jėgų ekonomijos principas ir kt.¹⁸

Apibendrinant šią trumpą Jomini idėjų įtaką, reikėtų užsiminti, jog amerikiečiams nebuvo svetimos ir Clausewitzo idėjos. Tačiau pastarasis karo teorijos klasiku tapo tik antroje XIX a. pusėje. Jo rašymo stilius buvo kur kas sudėtingesnis, filosofiškesnis nei Jomini. Tikriausiai todėl, kaip dabar sutinka daugelis mokslininkų, Clausewitzo idėjos buvo klaidingai interpretuojamos. Jo idėjos, pasiūlymai būdavo ištraukiami iš konteksto. Taip pat reikia pastebėti, jog iš pirmo žvilgsnio atrodė, jog Clausewitzo idėjos daug kur sutapo su Jomini mintimis. Vokietis savo knygoje ne kartą užsimena apie mūšio svarbą, kariuomenės koncentraciją, jos sutelkimą ties labiausiai pažeidžiama priešo vieta ir pan.¹⁹ Šis faktas turėjo itin svarbias pasekmes JAV karinei minčiai. Kadangi atrodė, jog Clausewitzas nesiūlo nieko naujo, lyginant su Jomini, tai amerikiečiai paprasčiausiai skyrė mažiau dėmesio vokiečių teoretiko idėjoms.

Clausewitzas tam tikru laikotarpiu patraukdavo aukšto rango karininkų ir politikų dėmesį, ypač po pralaimėjimo Vietname²⁰. Tačiau šie susidomėjimai visada būdavo trumpalaikiai. Po pirmojo Persijos įlankos karo prasidėjo diskusijos apie revoliuciją karybos srityje (ang. RMA), buvo prabilta apie tai, jog artėja momentas, kada Clausewitzas bus įveiktas. Naujos karinės technologijos, kompiuteriai ir t. t. yra laikomi tais vaistais, kurie įveiks „karo rūką“²¹.

Amerikiečiai gana sunkiai susitaiko su Clausewitzo „frikcijos“ idėja, kuriose esmė yra tai, jog karas realybėje skiriasi nuo to karo, kuris yra suplanuojamas ir parašomas popieriuje. Geriausi planai gali būti sugriauti dėl pakitusių oro sąlygų, dėl karių fizinio nuovargio, alkio, informacijos trūkumo ir t. t.²² Tuo metu naujausios technologijos tarsi leidžia viso šito išvengti. Kosmoso palydovų dėka galima kuo puikiau žinoti, kur yra priešininkas, ką jis

¹⁸ US Army, Field Manual FM 3–0, Operations, 2001, <http://www.globalsecurity.org/military/library/policy/army/fm/3-0/index.html>, 2007 08 25.

¹⁹ C. von Clausewitz, *On War*. edited and translated by Michael Howard and Peter Paret. Princeton, N. J.: Princeton University Press, 1976, p. 204.

²⁰ Po pralaimėjimo Vietname JAV kariškiai daug dėmesio skyrė analizei, stengiantis išsiaiškinti, kodėl karas Indokinijoje buvo nesėkmingas. Tuo metu labai įtakinga tapo pulkininko H. Summerso atlikta analizė, kuria jis pagrindė Clausewitzo idėjomis. Pagrindinė H. Summerso išvada buvo ta, kad kariškiai buvo politikų įrankis, todėl būtina stiprinti ryšius su jais ir stengtis, jog jie nepriimtų sprendimų, kurie būtų visiškai nelogiški karine prasme. Summers H. G., *On strategy: a critical analysis of the Vietnam War*, New York: Dell, 1984.

²¹ Labai įkalbingas yra W. Murray straipsnis „Clausewitz out, computer in“ žurnale *The National Interest*, kuriame nuosekliai ir aiškiai parodo JAV kariškių domėjimosi C. von Clausewitzo tendencijomis ir galimomis to pasekmėmis. Murray W., „Clausewitz out, computer in: Military Culture and Technological Hubris“, *The National Interest*, June 01, 1997.

²² Clausewitz, 104.

veikia; kompiuterinės ir komunikacinės technologijos leidžia apdoroti didžiulį kiekį informacijos, ją greitai nusiųsti kariams į mūšio lauką. Todėl skaitant įvairių JAV ekspertų, kariškių akademinis tekstus, samprotavimus, susidaro įspūdis, jog amerikiečiai kone patologiškai nori paneigti Clausewitzo „frikcijos“ idėją²³. Kai kuriais atvejais netgi galima teigti, jog gynybos planuotojai siūlo ir bando įgyvendinti gana radikalius projektus ir idėjas. Būtų galima paminėti įvairius bandymus sukurti preparatus, kurie kariams leistų iverkti nuovargį, alkį, skausmą. Nepaisant didžiulio mokslinės fantastikos prieskonio, gana rimtai yra žiūrima ir eksperimentuojama bandant sukurti kažką panašaus į karių tarsi „kibernetinį organizmą“ (ang. cyborg)²⁴. Taip pat nemažai lėšų skiriama taip vadinamajai kariuomenės „robotizacijos“ programai, kurios tikslas yra sukurti kaip įmanoma daugiau automatiškai valdomų mašinų, robotų, kurie galėtų atlikti daugybę darbų, palengvintų karių darbą²⁵. Visa tai galima pavadinti bandymu rasti būdą, kaip kontroliuoti žmogaus elgesį mūšyje arba net jį pakeisti mašina, kad būtų išvengta nesklandumų ir klaidų, taip panaikinant „frikcijos“ poveikį.

1.3. Kitos „amerikietiškosios kariavimo tradicijos“ koncepcijos

Weigley pateikta amerikietiškosios kariavimo tradicijos koncepcija buvo nemažai kritikuojama. Kaip jau buvo minėta, pats autorius po kurio laiko teigė, jog kai ką koreguotų. Labiausiai jis buvo kritikuojamas, jog labai supaprastino JAV karinę istoriją ir pamiršo daug svarbių dalykų²⁶. Taip pat jis buvo kritikuojamas dėl įvairių istorinių netikslumų. Be išsakytų priekaištų, Weigley pasiūlyta idėja, jog amerikiečiai turi savo specifinę kariavimo tradiciją, buvo nepaneigta ir labai greitai buvo pradėtos paieškos tų specifinių, tik JAV karybai būdingų bruožų. Vieni teigė, jog amerikiečių karyba išsiskiria tuo, kad jie labiau pripažįsta ugnies (ang. fire) svarbą nei manevravimą²⁷. Kiti labai išskyrė amerikiečių beveik fanatišką tikėjimą įvairiomis technologijomis ir jų teikiamomis galimybėmis kare²⁸.

Turbūt didžiausiu Weigley kritiku būtų galima laikyti Maxą Bootą, ku-

²³ Adam T. K., „Future Warfare and the Decline of Human Decisionmaking“, *Parameters*, Winter 2001-02, 61, <http://carlisle-www.army.mil/usawc/Parameters/01winter/adams.htm>, 04 10 2007; Watts B. D., *Clausewitzian Friction and Future War*. Washington: Institute for National Strategic Studies of National Defense University, 2000, 23, <http://www.clausewitz.com/CWZHOME/Watts2/FrictionTOC.htm>, 2007-10-13; Owens W. A., Offley E., *Lifting the Fog of War*, Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 2001.

²⁴ Gray Ch. H., *Postmodern war: the new politics of conflict*, London: Routledge, 1997.

²⁵ Graham S., „America’s robot army“, *New Statesman*, Monday 12th June 2006.

²⁶ Linn.

²⁷ Scales R. H., Jr., *Yellow smoke: the future of land warfare for America’s military*, Lanham, Md.: Oxford: Rowman & Littlefield Publishers, 2003.

²⁸ Boot M., „The New American Way of War“, *Foreign Affairs* Vol. 82, No. 4, July/August 2003, p. 41–58; Cebrowski A. K., Thomas Barnett P. M., „The American Way of War“, *Transformation Trends*, January 13, 2003; Cheney D., *A New American Way of War*, kalba, sakytą Heritage Foundation, May 1, 2003.

ris pateikė kitokią amerikietiškosios kariavimo tradicijos versiją. Anot Booto, Weigley atliktas tyrimas koncentruojasi ties konvenciniu, „didžiuoju“ karu. Tačiau, Booto teigimu, JAV turi ir kitą labai seną kariavimo tradiciją. Jie nuo pat valstybės įkūrimo be perstojo kariavo įvairius „mažuosius“ karus užsienyje, kurie kartais apsiribodavo tik vieno būrio išlaipinimu, o kartais užtrukdavo ne vienerius metus²⁹. Savo knygoje jis aprašo JAV karinio laivyno, jūrų pėstininkų atliktas misijas Lotynų Amerikoje, Ramiojo vandenyno salose, Azijoje, Europoje. Jo teigimu, daugeliu atveju apie tuos konfliktus ir amerikiečių karių vaidmenį juose net ir tuo metu, kai jie vykdavo, buvo mažai žinoma. Visuomenę, anot jo, labiau domino, ką vedė koks nors milijonierius, nei ką už šimtų kilometrų veikia JAV kariai. Todėl, Booto teigimu, nieko nuostabaus, jog šiais laikais apie šiuos mažus karus ir konfliktus beveik nieko nežinoma. Ne veltui jie yra vadinami „žmirštaisiais karais“. Tačiau atsižvelgiant į tai, kaip dažnai JAV kariavo ir kariauja tokio tipo karuose, būtų galima pagrįstai klausti, ar konvenciniai, „didieji“, karai yra taisyklė, o gal išimtis Jungtinių Valstijų kariavimo istorijoje?

Booto aprašyti konfliktai ir tos pamokos, kurias išmoko JAV kariai, o ypač jūrų pėstininkai, jei vertinsime šių dienų įvykius, tampa labai reikšmingi. Kaip tik šių, mažųjų, karų metu, JAV kariai užsiėmė tuo, ką šių dienų JAV kariškiai daro Irake, Afganistane. Jie užsiima valstybės atstatymu (ang. *state rebuilding*), taikos palaikymu (ang. *peacekeeping*), sėkmingai kovoja su islamistų kovotojais (Filipinuose, XX a. pr.)³⁰. Tačiau visų šių misijų istorija turi ir kitą monetos pusę. Beveik visais atvejais, JAV kariams pasitraukus iš valstybių, jose vyravęs stabilumas netrukdavo sugriūti. Taip atsitikdavo, nes visose šiose misijose viską darydavo kariškiai, o kitos JAV institucijos neprisidėdavo prie stabilumo kūrimo³¹. Todėl amerikiečių kariai būdavo priversti po kurio laiko iš naujo vykti į valstybes (ypač Centrinėje Amerikoje), kuriose neseniai buvo, ir vėl imtis atkurti tvarką. Kaip tik tai, pasak Antullio J. Echevarrios, vieno garsiausio ir įtakingiausio šių dienų karo tematika rašančio JAV kariškio, leidžia teigti, jog pabaigoje, Bootas nesukritikuoja, bet papildo ir sustiprina Weigley idėją. Anot Echevarrios, tai visai nepaneigia Weigley teorijos, bet netgi ją papildo. Abi teorijos sutaria dėl to, kad „Amerikos kariavimo tradicija pasižymi polinkiu šalintis nuo sudėtingo karinių laimėjimų pavertimo strategine šalies politikos sėkme proceso, nepaisant ar tai būtų didelio masto kampanijos, ar nedidelės vieno dalinio vykdytos misijos“³².

²⁹ Boot M., *The Savage Wars of Peace: Small Wars and the Rise of American Power*, New York: Basic Books, 2002.

³⁰ Būtų galima diskutuoti, ar priemonės, tikusios XX a. pr., yra tinkamos XX a. pab. ir XXI a. pr. Turbūt geriausias atsakymas būtų JAV jūrų pėstininkų „Mažųjų karų vadovas“, sudarytas dar 1940 m., tačiau iki šiol pasaulyje laikomas vienu geriausių teoriniu tekstu apie taktiką tokio tipo karuose. *Small Wars Manual*, United States Marine Corps, 1940, <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/swm/index.htm>, 2007-10-15.

³¹ Echevarria II A. J., *Toward an American Way of War*. Strategic Studies Institute, U. S. Army War College, 2004, p. 6, <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdffiles/PUB374.pdf>, 2007-07-10.

³² Echevarria, p. 7.

1.4. Mūšio tradicija

Echevarria žengia dar toliau nei Weigley. Anot jo, JAV iki šiol neturi savo kariavimo tradicijos. Tai, apie ką rašė Weigley, jis vadina „mūšio tradicija“ (ang. *a way of battle*). Echevarrios teigimu, Weigley teisingai pastebėjo, jog amerikiečiai karo samprata niekad neperžengė mūšio, karinės kompanijos sampratos ribų³³. Jie, „priešingai nei europiečiai, karą laikė alternatyva visoms diplomatinėms deryboms, o ne kaip vieną iš sudedamųjų viso derybų proceso dalių“³⁴.

Šiuo savo pastebėjimu Echevarria aptarė vieną didžiausią karo teorijos diskusiją – kuo skiriasi karo (ang. war) ir kovos (ang. warfare) koncepcijos. Labai dažnai šios dvi sąvokos yra suliejamos į vieną arba naudojamos kaip sinonimai. Tai iš dalies galima paaiškinti tuo, kad vyraujantis karo įvaizdis ir samprata visuomenėse yra asocijuojamas su mūšiu. Kartais galima išgirsti ir tokių absurdiškų pasakymų, jog konflikto negalima laikyti karu, nes nebuvo jokių mūšių. Tačiau istorija pilna pavyzdžių, kai vykdavo karai, tačiau nebūdavo mūšių³⁵.

Karo ir kovos koncepcijos iš principo nėra lygiavertės. Karas yra ne tik kova, tai teisinė, socialinė sąvoka, kategorija. Karas yra ne tik kova. Karas – tai ir pasiruošimas kovai, ir procesai, vykstantys po kovos. Tuo tarpu kova yra ta karo fazė, kurioje vyksta susidūrimas, liejamas kraujas. Valstybės ir kiti politiniai junginiai „pradeda kovas tam, kad laimėtų karus“³⁶. Gray teigimu, Napoleonas ir vokiečiai abiejų pasaulinių karų metų rodė stebuklus kovos lauke, tačiau jie nesugebėjo laimėti karų, nes kova mūšio lauke dar nereiškia pergalės kare³⁷. Šioje vietoje verta prisiminti Clausewitzo žodžius, jog karo tikslas yra „priversti priešininką paklusti tavo valiai“³⁸. Kova yra svarbus elementas, bet ne vienintelis, ir ne visada svarbiausias. Galima rasti įvairių būdų priversti priešininką paklusti. Pergalę mūšio lauke galima paversti pergale kare, tačiau tam reikia mokėti strategiškai mąstyti, reikia mokėti pergalę išnaudoti strategiškai³⁹.

Kaip tik šio sugebėjimo – pergale mūšyje paversti pergale kare, anot Echevarrios, kaip tik ir trūksta amerikiečiams. Tai puikiai iliustruoja tokie pavyzdžiai: karas Vietname ir dabartinės operacijos Irake bei Afganistane.

³³ Visa tai puikiai patvirtina ir „darbo pasidalijimo“ idėja, kurią europiečiams siūlo JAV. Pagal šią idėją, JAV užsiima „griovimu ir naikinimu“ – kariniais veiksmais, o europiečiai vėliau užsiima tvarkos ir stabilumo atstatymu.

³⁴ Echevarria, p. 1.

³⁵ Šiuo atveju, kai yra kalbama apie mūšį, omenyje turimas didelis, generalinis mūšis (Austerlico, Borodino ir t. t.), o ne maži susidūrimai vykdant žvalgybą ir pan.

³⁶ Gray C. S., *War, peace and international relations: an introduction to strategic history*. London: Routledge, 2007, p. 6.

³⁷ Savo knygoje H. Summersas prisimena pokalbį su Vietnamo karininko, kurio metu Summersas pašnekovui teigė, jog vietnamiečiai niekad neįveikė amerikiečių karių. Vietnamietis su tuo sutiko, tačiau, anot jo, karas baigėsi vietnamiečių pergale, Summers, p. 1.

³⁸ Clausewitz, p. 75.

³⁹ Gray, p. 7.

Karinės pergalės operacijose nebuvo paverstos arba iki šiol sunkiai jas galima paversti pergalėmis kare. Amerikiečiai nenoriai pripažįsta faktą, jog karas neapsiriboja vien karo veiksniais. Tą puikiai iliustruoja dar vienas įdomus amerikiečių karinės minties produktas, tai kitų nei karas misijų koncepcija (ang. *military operations other than war*)⁴⁰. Daugiausia šioms misijoms priskiriamos operacijos, kurios būna vykdomos, kai pasibaigia kovos veiksmai. Ši koncepcija puikiai parodo, jog tai, ką teoretikai vadina kova (ang. *warfare*), amerikiečiai linkę vadinti karu.

1.5. Kitų valstybių patirtis

Ši amerikietiška „mūšio“ tradicija dar labiau išryškėja, kai palyginame su kitų valstybių ar regionų praktika. Britiškoji kariavimo tradicija, lyginant su amerikietiška, yra kur kas sudėtingesnė ir subtilesnė. Britai jau nuo karalienės Elžbietos laikų XVI a. naudojo įvairius metodus kare: karinį – veiksmai jūrose ir sausumoje, ekonominį – Ispanijos kolonijų plėšimas, laivų, gabenančių Madridui sidabrą, grobimas (tai taip pat buvo kariniai veiksmai, tačiau jų potekstė ir tikslas buvo ekonominis)⁴¹. Šios tradicijos pėdsakus lengvai galime atsekti per visus laikotarpius iki pat Pirmojo pasaulinio karo. Kitas britų kariavimo bruožas yra susijęs su jų imperijos plėtimu ir išlaikymu. Britai, norėdami išlaikyti savo didžiules valdas, kovojo daugybę mažų karų. Šioje vietoje būtų galima atrasti nemažai paralelių tarp Booto aprašytų JAV „mažųjų“ ir Viktorijos laikų karų. Tačiau priešingai nei amerikiečiai, britai kur kas labiau įsisavino šių karų pamokas⁴². Apie britų karybą būtų galima sakyti, jog „teorijoje ji buvo „eurocentrinė“, bet praktikoje – ne“⁴³. Tai reiškia, jog politikai, kariškiai, o vėliau ir istorikai labiausiai kalbėjo apie D. Britanijos karus Europoje, nors iš tiesų ji daug ilgiau ir intensyviau kariavo kolonijose. Jose britų kariai įgijo daug praktikos kariaujant „mažus karus“, kurie daugeliu atveju būdavo labiau ne karinės, bet psichologinės, ekonominės operacijos, kuriose labai stipriai buvo bendradarbiaujama su civiliais. „Mažųjų“ karų tradicija buvo tęsiama ir Šaltojo karo metais: dekolonizacijos iššaukti konfliktai, neramumai Š. Airijoje. Todėl, priešingai nei JAV, kur aukščiausius karinius postus užėmė konvencinių karų ekspertai, D. Britanijoje iki pat šių dienų aukštus postus užima kariškiai,

⁴⁰ Tokioms misijoms priskiriamos ginklų kontrolės, taikos palaikymo, taikos įtvirtinimo, humanitarinės pagalbos ir panašios operacijos.

⁴¹ Howard, p. 172.

⁴² Kaip pavyzdį būtų galima paminėti britų karininko C. E. Callwello dar 1896 m. išleistą knygą *Small wars*, kuri iki šiol yra laikoma vienu geriausių veikalų apie partizaninį, nekonvencinį karą. Callwell C. E., *Small war: a tactical textbook for imperial soldiers*, London: Greenhill Books/Lionel Leventhal, 1990.

⁴³ Strachan, p. 405.

turintys nekonvencinio karo patirties⁴⁴. Apibendrinant galima teigti, jog britų karo samprata tikrai nepasiriboja vien karinio įrankio panaudojimu.

Panašią išvadą būtų galima daryti ir apie prancūzų karybos tradiciją. Prancūzai, nepaisant Napoleono karinio palikimo ir tradicijų taip pat dėl ilgalaikių karų savo užjūrio imperijoje, buvo gana geri ekspertai nekonvenciniame kare.

Bandydami sujungti britišką, prancūzišką bei kitų Europos valstybių karinę patirtį, ekspertai bei teoretikai net prabilo apie „europietišką“ kariavimo tradiciją⁴⁵. Pagrindiniu jos skiriamuoju bruožu yra laikoma didelė patirtis, atliekant stabilizavimo, taikos palaikymo, kontrteroristines operacijas⁴⁶. Tai yra kaip tik tokio tipo operacijos, kurioms amerikiečiai iki šiol skyrė gana mažai dėmesio. Taip pat tai yra tokio tipo operacijos, kurios reikalauja didesnio kariškių ir civilinių institucijų bendradarbiavimo.

Apibendrinant būtų galima teigti, jog europiečiai į karą žiūri kur kas sudėtingiau. Jiems karas nėra vien karo veiksnio panaudojimas. Tačiau Bootas gana puikiai parodė, jog ir JAV turi panašią patirtį kaip Europos valstybės. Tada kodėl amerikiečiai iš to padarė gana menkas išvadas ir kodėl nepasimokė iš istorijos. Šiuo atveju būtų galima teigti, jog Booto pateikti pavyzdžiai gali būti laikomi puikiais lakmuso popierėliais, kurie leidžia identifikuoti vieną specifinį amerikiečių charakterio bruožą, kuris, anot mokslininkų, daro didelę įtaką JAV užsienio, o ypač gynybos politikai bei karybai.

1.6. Istorijos neigimas

Booto pateiktus pavyzdžius būtų galima laikyti visiška priešingybe, lyginant su tuo, ką teigė ir teigia JAV aukščiausi kariškiai, kurie svarbiausia JAV kariavimo tradicija laiko kovą „didžiuosiuose“ karuose. Perskaičius šio autoriaus knygą, natūraliai kilo klausimas. Kodėl JAV, turėdama tokią didelę dalyvavimo patirtį mažuosiuose karuose, taip sunkiai „tvarkosi“ Irake ir Afganistane? Taip pat pavarčius tiek akademinis, tiek publicistinius tekstus galima aptikti dažnai užduodamą kitą klausimą, o kaip Vašingtonas Irake sugebėjo pakartoti Vietnamo karo klaidas? Gray ir kitų akademikų nuomone, atsakymas slypi amerikiečių požiūryje į istoriją.

Anot Gray, „JAV iki šiol tam tikra prasme yra naujasis pasaulis. Todėl čia nėra labai populiarios istorijos studijos. [...] Istorijos studijos ir istorinės patirtis yra amerikiečių ignoruojamos. JAV ne tik yra abejinga istorinei praeičiai ir jos pamokoms, jos kultūra yra prieš istoriją. [...] Todėl dažnai būna atrandami jau ir taip aiškūs dalykai, kartojamos senos klaidos“⁴⁷. Visiems gana gerai

⁴⁴ Strachan, p. 406; Robert M. Cassidy, „The British Army and Counterinsurgency: The Saliency of Military Culture“, *Military review*, May–June 2005, p. 53–59.

⁴⁵ Everts S., Freedman L., Grant Ch., Heisbourg F., Keohane D., O’Hanlon M., sudar., *European Way of War*, London: Centre for European Reform, 2004.

⁴⁶ Everts, p. 2, 25.

⁴⁷ Gray, *Strategy in the nuclear age: The United States, 1945–1991*, p. 592.

yra žinomas amerikiečių tikėjimas, jog jie yra Dievo išrinktoji tauta ir kad jos propaguojamos vertybės yra geriausios, todėl jas turi perimti kitos pasaulio tautos, valstybės. Išrinktajai tautai neverta dairytis į praeitį, nes jos sprendimai ir veiksmai yra teisingi, todėl reikia žvelgti tik į ateitį.

Tokių nuostatų įtaką JAV užsienio, o tuo pačiu ir gynybos, politikai nesunku aptikti. Užtenka prisiminti dabartinio Jungtinių Valstijų prezidento G. W. Busho kalbas, kur ne kartą beveik su religiniu fanatizmu buvo kalbama apie būtinybę skleisti pasaulyje demokratiją. Daug kas teigtų, jog tokios kalbos yra tik bandymas maskuoti imperialistines JAV ambicijas, geopolitiniais ir „tikros“ politikos (ang. realpolitik) interesais pagrįstą politiką. Būtų galima su tokiais argumentais sutikti, tačiau būtina atsižvelgti į tai, jog, kalbėdamas apie demokratijos plėtrą, G. W. Bushas, kaip ir daugelis politikų prieš jį (ypač W. Wilsonas), nuoširdžiai tikėjo ir tiki amerikiečių tautos išskirtinumu bei jos misija pasaulyje⁴⁸.

Įvairūs socialiniai tyrimai patvirtina Gray žodžius. Šių dienų JAV mokyklose bei universitetuose skiriamas minimalus dėmesys bendram istoriniam išsilavinimui. Moksleivių ir studentų apklausos parodė, jog jie nežino elementarių faktų iš JAV istorijos, todėl net neverta kalbėti apie kitų valstybių ir regionų istorijos pažinimą⁴⁹. Kaip teigiama vienoje iš ataskaitų, „ateities šalies lyderiai igauna išsilavinimą beveik nieko nežinodami apie savo istorinį palikimą“⁵⁰.

Visuomenėje vyraujančios nuotaikos, nuostatos atsispindi ir JAV karinio švietimo sistemoje. Susipažinus su gynybos ekspertu, pačių JAV kariškių vertinimais, galima konstatuoti, jog istorijai Jungtinių Valstijų gynybos koledžuose, akademijose skiriamas dėmesys nekelia optimizmo. Per paskutinius 50–60 metų požiūris į istorijos naudą būsimų karininkų išsilavinimui kardinaliai keitėsi mažiausiai tris kartus. Iš karto po II-ojo pasaulinio karo istorija buvo viena iš svarbiausių karo akademijose dėstomų disciplinų. Tačiau 50–aisiais, 60–aisiais, dėl socialiniuose moksluose vyraujančių pozityvistinių tendencijų bei dėl branduolinio ginklo svarbos didėjimo, karininkų švietime vis didesnis

⁴⁸ Tai nereiškia, jog, įgyvendinant Dievo pavestą misiją, nereikia vykdyti agresyvios politikos, atvirkščiai – daugeliu atvejų ji yra privaloma. Robertas Kaganas savo naujausioje knygoje bando įrodyti, jog amerikiečiai dar nuo kolonijų įkūrimo laikų buvo labai agresyvi tauta, gana noriai savo tikslams pasiekti naudojanti karines priemones. Ir tam labai didelę įtaką turėjo religija. Kagan R., *Dangerous Nation: America in the World 1600–1900*, New York: Atlantic Books, 2006. Apie religijos vaidmenį JAV užsienio politikai gana daug dėmesio skiria Walteris Russelas Meadas. Mead W. R., *Special providence: American foreign policy and how it changed the world*, New York: Knopf, 2001; Mead W. R., „God’s country?“, *Foreign Affairs*, September/October 2006.

⁴⁹ Stern Sh. M., *Effective State Standards for U.S. History: A 2003 Report Card*, Thomas B. Fordham Institute, 2003 September, <http://www.fordhaminstitute.org/institute/publication/publication.cfm?id=320>, 2007-10-18; Martin J. L., *Losing America’s Memory: Historical Illiteracy in the 21st Century*, American Council of Trustees and Alumni, 2000, <http://www.goacta.org/publications/reports.html>, 2007-10-18. Situacijos rimtumą patvirtina ir tai, jog JAV Senatas 2000 m. priėmė rezoliuciją, kurioje išreiškiamas susirūpinimas dėl istorijos mokymo problemų ir raginama imtis skubių priemonių, kurios padėtų pašalinti egzistuojančius trūkumus. S. CON. RES. 129, Expressing the sense of Congress regarding the importance and value of education in United States history, June 30, 2000, <http://www.goacta.org/publications/Reports/congressres.htm>, 2007 10 18.

⁵⁰ Martin, p. 2.

dėmesys buvo skiriamas įvairioms vadybos, sistemų analizės disciplinoms. Istorija beveik buvo pašalinta iš mokomųjų programų⁵¹. Situacija pasikeitė po Vietnamo karo, kai buvo pradėta aiškintis, kodėl amerikiečius Vietname ištiko nesėkmė. Atsakymų į daugelį klausimų pradėta ieškoti praeityje, o tai paskatino istorijos, ypač karo disciplinų, sugrįžimą į karo akademijų mokymo programas. Tačiau akademikų ir kariškių teigimu, situacija vėl pradėjo kardinaliai keistis po Pirmojo Persijos įlankos karo. Susižavėjimas naujomis karinėmis technologijomis ir jų suteikiamomis perspektyvomis vėl vertė klausti, kam reikalinga istorija⁵². Buvo manoma, jog naujos technologijos taip stipriai pakeis karybą, jog nebus jokios naudos ieškoti pavyzdžių praeityje. Ironiška, bet galima konstatuoti, jog JAV kariškiai nepasimokė iš istorijos ir pradėjo kartoti Vietnamo laikų klaidas. Apibendrinant būtų galima teigti, jog požiūris į istoriją JAV kariškių bendruomenėje keičiasi su kiekviena nauja karininkų karta. Toks svyravimų dažnumas tikrai nepadeda tam, kad amerikiečiai geriau suprastų praeityje darytas klaidas ir iš jų pasimokytų.

Paanalizavus šių dienų JAV gynybos politiką, vyraujančias karines idėjas ir mintis, galime rasti ne vieną pavyzdį, kuris patvirtina istorinės analizės ir istorinio supratimo trūkumą JAV gynybos politikoje. Jau minėti Booto aprašyti „užmirštieji“ karai ir juose sukauptą patirtis, kuri šiomis dienomis yra atrandama iš naujo⁵³. Taip išsireiškimas „užmirštieji karai“ nebeskamba juokingai, o puikiai iliustruoja požiūrį į istoriją ir jos pritaikymą praktinėje politikoje⁵⁴.

Nenoras ir tuo pačiu nesugebėjimas pasimokyti iš praeities klaidų, pabandyti suprasti, kas ir kodėl buvo blogai, yra dar viena priežastis, leidžianti Weigley „sunaikinimo“ strategijai ir toliau dominuoti JAV gynybos politikoje bei karyboje. Kreipdami mažai dėmesio istorijai, JAV kariškiai turi gana menką supratimą, jog egzistuoja alternatyvos „sunaikinimo“ strategijai. Atrodo, jog

⁵¹ Sinnreich R. H., „Awkward partners: military history and American education“, cituota iš Murray W. ir Sinnreich R. H., sudar., *The past as prologue: the importance of history to the military profession*, Cambridge: Cambridge University Press, 2006, p. 58–59.

⁵² Van Riper P. K., „The relevance of history to the military profession: an American Marine's view“, cituota iš Murray W. ir Sinnreich R. H., sudar., *The past as prologue: the importance of history to the military profession*, Cambridge: Cambridge University Press, 2006, p. 52–53.

⁵³ Būtų galima paminėti dar vieną priežastį, kodėl šios mažų karų pamokos buvo ignoruojamos. Beveik visas tokio pobūdžio misijas vykdė jūrų pestininkai, kai kurios kitos kariuomenės rūšys, ypač sausumos pajėgos ilgą laiką labai nemėgo. Konkurencija tarp kariuomenės rūšių nėra tik JAV būdingas bruožas, tačiau Jungtinėse Valstijose ji turi labai senas ir galias istorines šaknis.

⁵⁴ Viena svarbiausių pastarųjų dešimtmečių JAV gynybos politikos produktų – Powello doktrina – puikiai patvirtina, kad Booto siūloma ir propaguojama JAV „mažųjų karų“ tradicija buvo ir yra labai svarbi, paverčiant JAV pasaulio hegemonė, bet yra ignoruojama. Svarbiausia jos idėja yra ta, jog amerikiečiai dalyvauja tik tuose kariniuose konfliktuose, kurie yra svarbūs JAV nacionaliniam saugumui, misijos tikslai yra aiškiai apibrėžti, yra numatyta aiški pasitraukimo strategija ir t. t. Paprastai tariant, JAV dalyvauja tik svarbiuose kariniuose veiksmuose, užsiima tik kariavimu, o ne kitokio pobūdžio misijomis. Powell C. L., „U.S. Forces: Challenges Ahead“, *Foreign Affairs*. 1992 Winter.

prieš šimtą metų tuometinio JAV prezidento T. Roosevelto žodžiai, jog „amerikiečiai mokosi tik iš katastrofų, bet ne iš turimos patirties“, išlieka aktualūs ir šiandien⁵⁵.

1.7. Revoliucija karybos srityje

Įvertindamas šiuo metu vyraujančias JAV gynybos politikos tendencijas A. Echeverria teigia, jog Vašingtonas toliau tęsia „mūšio tradicijos“ palaikymo politiką. Konkrečiai šiuo atveju jis omenyje turi tai, ką akademikai vadina „revoliucija karybos srityje“ (RKS), o politikai – transformacija⁵⁶.

Jau beveik du dešimtmečius JAV gynybos ir saugumo bendruomenė ne perstojo kalba apie RKS svarbą ir reikšmę. Tikslaus pataikymo ginklai, „protingos“ bombos, nepilotuojami orlaiviai (ang. UAV), karinės srities kompiuterizacija, virtualizacija, tinklinio karo doktrina (ang. network centric warfare), kosmoso palydovai ir kt. Visa tai, pasak kariškių, ekspertų, politikų, keičia karybą kaip revoliucija. Lemiamu veiksniu kare tampa greitis – kuo greičiau gauti informacija, ją išanalizuoti, priimti sprendimą ir jį įgyvendinti. Todėl šių dienų karinės pajėgos turi būti mobilios, mažos, lengvai perdislokuojamos. Tam, kad norimas rezultatas būtų pasiektas greitai, vis labiau skatinamas kariuomenės rūšių bendradarbiavimas⁵⁷. Visa tai yra šių dienų gynybos, saugumo, karybos ekspertų debatų ir diskusijų branduolys. Ginčijamasi dėl atskirų aspektų, niuansų, tačiau iš principo sutariama, jog tai RKS iš tikrųjų vyksta. Yra teigiama, jog ji tik išsibėgėja, nes mokslo pasiekimai leidžia sakyti, kad artimiausiu metu pasiekimai biofizikoje, biochemijoje, nanotechnikoje tik dar labiau pagreitins RKS.

Tačiau, žvelgiant į visus šiuos pokyčius per amerikietiškos kariavimo tradicijos prizmę, būtų galima teigti, jog jie ne tik nekeičia šios tradicijos, bet tik ją sustiprina. Kaip teigė JAV generolas Anthony Zinis, – „JAV kariuomenė tampa profesionalesnė žudymo ir griovimo srityje“⁵⁸. Visi šie nauji pajėgumai, ginklai, doktrinos iš tiesų JAV kariuomenę daro beveik nenugalimą mūšio lauke. Tačiau mūšio, o ne karo. Būtų galima konstatuoti, jog JAV tiek politinė, tiek karinė biurokratija paskutinius aštuoniolika metų su dideliu noru ir įkarščiu dirbo bei savo dėmesį koncentravo ties tuo, kaip reikėtų laimėti kovą, bet ne tai, kaip pergalę mūšyje paversti pergale kare. Todėl be akivaizdžių Irako,

⁵⁵ Roosevelt T., *Theodore Roosevelt: an autobiography*, New York: Da Capo, 1985, p. 204.

⁵⁶ Echevarria, p. 8.

⁵⁷ Cebrowski A. K., and John Garstka J., „Network-Centric Warfare: Its Origin and Future“, *Naval Institute Proceedings Magazine*, 1998, January, <http://www.usni.org/Proceedings/Articles98/PRO-cebrowski.htm>, 10 07 2007; Murray W., „Thinking About Revolutions in Military Affairs“, *Joint Force Quarterly*, 16, Summer 1997, 69–76, http://www.dtic.mil/doctrine/jel/jfq_pubs/1416pgs.pdf, 28 08 2007; Edwards S. J. A., *Swarming on the Battlefield: Past, Present, and Future*. RAND, 2000, http://www.rand.org/pubs/monograph_reports/MR1100/index.html, 2007-08-20.

⁵⁸ Echevarria, p. 10.

Afganistano pamokų sunku tikėtis, jog amerikiečiai staiga imtų ir pakeistų savo požiūrį.

Apibendrinant galima teigti, jog amerikietiškoji kariavimo tradicija ir toliau lieka iš esmės orientuota į mūšį⁵⁹. Dar daugiau, kad šią tradiciją, nors ir netiesiogiai, kopijuodamos JAV vykdomą karinę reformą, perima ir kitos valstybės⁶⁰.

2. NATO transformacija ir amerikietiškoji kariavimo tradicija

Turbūt pats ryškiausias pavyzdys, kaip JAV vyraujančios karybos idėjos yra perkeliamos į kitus regionus, yra šiuo metu vykstanti NATO transformacija. Jau vien žodžio *transformacija* naudojimas parodo, kieno pavyzdžiu seka NATO.

Trumpai prisimenant istoriją, NATO transformacijos pradžia būtų galima laikyti 2002 m. Aljanso viršūnių susitikimą, vykusį lapkričio mėnesį Prahoje. Tada priimtoje deklaracijoje buvo nuspręsta sukurti Greitojo reagavimo pajėgas (ang. *NRF – NATO Response Forces*). Taip pat nuspręsta reformuoti NATO vadaviečių struktūrą⁶¹. Transformacijos idėjos autoriais ir didžiausiais propaguotojais buvo amerikiečiai. Jie buvo susirūpinę dėl to, jog jų sąjungininkai Europoje vis labiau ir labiau atsilieka karinių pajėgumų srityje, o jei išliks tokie pokyčių tempai, tai labai greitai bet kokios kalbos apie bendrus amerikiečių ir europiečių karinius veiksmus bus niekinės. Todėl jie pasiūlė pradėti vadinamąjį Aljanso transformacijos procesą, kurio pagrindinis tikslas – kiek įmanoma labiau priartinti Europos valstybių kariuomenių pajėgumus prie JAV.

Visos transformacijos ašimi ir pagrindiniu katalizatoriumi yra laikomos Greitojo reagavimo pajėgos. Prahos deklaracijoje aiškiai yra suformuluoti reikalavimai, keliami šioms pajėgoms: turinčios pažangias technologijas, lanksčios, lengvai dislokuojamos, mobilios, sugebančios save išlaikyti numatytą laiko tarpą⁶². Amerikiečiai pareikalavo, jog jų Europos sąjungininkai savo karines

⁵⁹ JAV karinė bendruomenė yra labai didelė ir čia visada galima atrasti įvairių siūlymų, idėjų. Negalima teigti, jog nėra siūlomi ir kitokie JAV karinių pajėgų vystymo planai. Tačiau šios idėjos, nors ir žinomos, netampa dominuojančiomis.

⁶⁰ Tai, kad amerikiečių vykdomos karinės reformos sulaukia atgarsio ir kitose valstybėse, galima pailiustruoti paprastu pavyzdžiu. Vienas labiausiai su JAV gynybos sektoriaus transformacija siejamų konceptų yra tinklinės karybos doktrina (ang. *network centric warfare*). Yra nemažai manančių, jog ši doktrina yra pagrindinė ašis, apie kurią sukasi visas transformacijos procesas. JAV pavyzdžiu netruko pasekti kitos Vakarų valstybės. Britai turi *Network Enabled Capability* koncepciją, Švedija – *Network-Based Defense*, Australija – *Network Enabled Capability/Network Centric Warfare*. Panašias doktrinas taip pat kuria olandai, prancūzai.

⁶¹ Prague Summit Declaration, <http://www.nato.int/docu/pr/2002/p02-127e.htm>, 2007 08 20.

⁶² *Ten pat.*

pajėgas transformuotų pagal jų modelį. Juk norint, kad NATO pajėgos būtų transformuotos, pirmiausia reikia pakeisti, reformuoti nacionalines karines pajėgas.

Tačiau NATO transformacija neapsiriboja vien tik struktūros pokyčiais. Keičiama ir karinė mintis, kariniai dokumentai. Panašiai kaip NRF atveju, čia taip pat beveik viskas yra kopijuojama nuo amerikiečių. Puikus pavyzdys yra NATO tinklinės karybos doktrina (ang. NATO network enabled warfare capabilities) yra amerikietiško varianto kopija (ang. network centric warfare)⁶³.

Nors teigiama, kad NRF bus pajėgios atlikti įvairaus tipo misijas, vis dėlto pagrindinis jų uždavinys yra mūšis. Jų uždavinys yra kaip įmanoma greičiau atvykti į krizės vietą, imtis veiksmų ir krizę numalšinti. Visus stabilizavimo darbus turėtų atlikti jau kiti NATO daliniai. Tai, kad humanitarinės ir panašaus pobūdžio misijos nėra NRF, puikiai atspindi kilusios diskusijos ir pasipiktinimai dėl jų siuntimo į nuo žemės drebėjimo nukentėjusį Pakistaną.

Dėl amerikiečių spaudimo Aljanso transformacija, o ypač NRF kūrimas, tapo pagrindiniu NATO darbotvarkės klausimu ir galvos skausmu. O tai reiškia, jog Aljanso štabuose ir struktūrose dirbantys civiliai bei kariškiai daugiausia rūpinasi, kaip sukurti karines pajėgas, kurios padėtų laimėti mūšį. Tačiau kaip su pergale kare? Šiuo atveju turbūt būtų galima sakyti, jog NATO yra geresnėje situacijoje nei JAV. Aljanso privalumas yra tas, jog, nepaisant JAV dominavimo ir reikšmės, yra ir kitos valstybės. Tokios valstybės kaip D. Britanija, Vokietija, Prancūzija turi savitas kariavimo tradicijas. Todėl jos gali kritiškiau vertinti JAV karinius pokyčius ir tuo pačiu yra pajėgios pasiūlyti galimus alternatyvius reformos sprendimo būdus. Taip pat politinio NATO lygmens egzistavimas yra nemenkas garantas, jog amerikietiška dvasia pasiekta pergalė kovos lauke bus paversta pergale kare.

NATO koordinuojamą misiją Afganistane, kaip Aljanso transformaciją, taip pat galime vertinti kaip labai teigiamą dalyką. NATO dalyvavimas šioje misijoje leidžia truputį atitraukti valstybių narių dėmesį nuo NRF klausimų. Būtų galima teigti, jog dabar NATO valstybės turi du rūpesčius – NRF formavimą ir misiją Afganistane. NRF Aljansui suteiks pajėgas, galėsiančias laimėti mūšį, o Afganistane įgyta patirtis leis stabilizuoti situaciją po mūšio.

Toks būtų optimistinis variantas. Tačiau visiems puikiai žinoma, su kokias sunkumais Afganistane susiduria NATO. Ši misija, kartu su NRF, išliks pagrindiniu indikatoriumi, kurie parodys, ar NATO bus pajėgi likti efektyviu kariniu aljansu XXI a.

Kalbant apie amerikietiškosios kariavimo tradicijos įtaką NATO raidai, tai susikoncentravimas ties NRF reiškia, jog mažiau dėmesio skiriama pajėgumų, galinčių atlikti kitokio pobūdžio karines misijas, plėtrai. O turint omenyje, jog NATO yra didžiulė biurokratinė struktūra, o ji, net ir norėdama, lengvai nepakeis viena kitos politikos. Dar labiau aišku tai, kad amerikiečių tradicija Aljansą gali paveikti per jo narių karinių pajėgų transformaciją. NATO yra

⁶³ NATO C3 Technical Architecture Volumes, <http://194.7.80.153/website/book.asp?menuid=15&vs=0&page=volume1%2Findex%2Ehtml>, 2007 07 15.

puikus tarpininkas tarp JAV ir kitų Europos valstybių. Aljansas yra ne tik forumas, kuriame valstybės gali apsikeisti žiniomis ir patirtimi, tačiau jis turi ir institucinę bei administracinę galią tiesiogiai ar netiesiogiai priversti valstybes vykdyti vienokią ar kitokią gynybos politiką, plėsti tam tikrus karinius pajėgumus. Daugeliu atvejų NATO valstybės savo gynybos reformas vykdo pagal amerikietišką koncepciją. Tai reiškia, jog, jei NATO ir nuspręstų keisti plėtojamų pajėgumų pobūdį, narės labai apsunkintų šį procesą, nes kariuomenės reforma yra sudėtingas ir labai brangus procesas, kuris negali būti pakeistas per vieną naktį.

3. Amerikietiškos tradicijos atgarsiai Lietuvoje

Būdama maža valstybe, Lietuva negali sau leisti eksperimentuoti su karinių pajėgų reforma ar plėsti įvairaus tipo karinius pajėgumus. Turimi finansiniai, o taip pat ir žmogiškieji, resursai to neleidžia daryti. Todėl sprendimas, kokius karinius pajėgumus vystyti, kuria linkme nukreipti karinių pajėgų reformą, yra labai svarbus. Gal Lietuvai neverta investuoti į ekspedicinių pajėgų kūrimą. Gal užtektų to, jeigu daugiau dėmesio būtų skiriama plėtojant įvairius „nišinius“ karinius pajėgumus (civilių ir karių bendradarbiavimo, psichologinių operacijų, žmogiškosios žvalgybos specialistus ir pan.).

Gynybos reforma Lietuvoje įgauna pagreitį. Kariuomenės profesionalizacijos klausimas baigiamas išspręsti. Vis daugiau yra kalbama apie transformaciją. Šioje vietoje būtina pabrėžti, jog didesnis susidomėjimas transformacija ir bandymas suprasti tai, kas yra transformacija, atsirado tada, kai to pradėjo reikalauti NATO.

Taigi pasaulyje vyraujančių karybos madų atgarsiai pasiekia ir Lietuvą. Straipsnio įvade buvo minėta, jog Lietuva po nepriklausomybės atkūrimo pradėjo kurti karines pajėgas, kurias Šaltojo karo metu turėjo Vakarų valstybės bei sovietai. Rimtesni pokyčiai Lietuvos gynybos sektoriuje prasidėjo 1999–2000, o įgavo pagreitį po rugsėjo 11 d. išpuolių bei įstojimo į NATO. Lietuvos kariuomenės transformavimas iš teritorinei gynybai pritaikytos į kolektyvinę gynybą, orientuotą bei galinčią dalyvauti užjūrio misijose, gali būti laikomas vakarietiškos, o ypač amerikietiškos karinės transformacijos įtakos rezultatu. Kariuomenės profesionalizacija, mažinimas, didinamas mobilumas, koncentravimasis ties kokybiniais, ne kiekybiniais aspektais ir kt. – visa tai yra įrodymai, jog Vakaruose vyraujančios karybos „mados“ yra taikomos ir Lietuvoje. Ir šias madas karyboje diktuoja Jungtinės Valstijos. Būtų galima ginčytis ir diskutuoti dėl to, kiek kitos valstybės prisideda prie visų šių pokyčių, bet JAV išlieka galingiausia karine galia pasaulyje. Visi mažiau ar daugiau kopijuoja jos karinio planavimo metodiką ir procedūrą, kariuomenės struktūrą, doktrininius ir taktinius dokumentus, o kas išgali – ir karines technologijas. Tačiau kopijavimas nelygu kopijavimui. Valstybės, turinčios senas karines tradicijas, naujoves modifikuoja, adaptuoja taip, kad jos geriau atitiktų jų propaguojamą

požiūrį į karą ir karybą. Kitos gilinasi mažiau ir kopijuoja mechaniškai. Tokių valstybių grupei būtų galima priskirti ir Lietuvą. Būdama jauna valstybe Lietuva iki šiol neturi kritiško mastymo tradicijos. Tai jaučiama visose srityse, ne išimtis ir karyba. Kopijuojame, adaptuojame, tačiau nesivarginame klausti, kodėl reikia daryti būtent tai ir pan. Bandymas šalies reikmėms pritaikyti naujausias tendencijas karyboje yra labai sveikintinas dalykas. Tačiau visada reikia nebijoti užduoti klausimus ir bandyti išsiaiškinti, kodėl vyrauja tokios, o ne kitokios tendencijos, mados.

Atsižvelgiant į amerikietišką požiūrį į karybą bei jo įtaką NATO transformacijai, būtų galima sakyti, jog Lietuvos laukia nemaži iššūkiai. Lietuva, reformuodama savo karines pajėgas pagal amerikietišką modelį, kuria pajėgas, kurios yra orientuotos laimėti kovą, bet ne karą.

Labai supaprastinus, amerikietišką kariavimo tradiciją būtų galima apibūdinti tokiu išsireiškimu – „šauk, klausimus galėsi užduoti vėliau“ (ang. *shot first, ask later*). Kadangi amerikiečiai karą laiko kaip alternatyvą bet kurioms diplomatinėms deryboms, tai egzistuoja gana didelė tikimybė, jog jie dažnai gali įsivelti į įvairius karinius konfliktus. Tokią politiką ir tradiciją dėl jos vienpusiškumo būtų galima ta tikra prasme pavadinti „avantiūriška“. Karas Irake gali būti pavadintas didele karine avantiūra, į kurią Vašingtonas akivaizdžiai patraukė, neapsvarstęs visų galimų scenarijų. Kad amerikiečiai turi tokį polinkį, puikiai savo knygoje iliustruoja jau minėtas Bootas. Taigi Lietuvai deklaruojant, jog jos svarbiausias strateginis partneris yra Jungtinės Valstijos, visai naudinga žinoti, kokiomis silpnybėmis pasižymi Vašingtonas. Šios žinios taip pat labai būtų labai naudingos ir su NATO, o dar labiau būtų naudingos politiniuose forumuose.

Kalbant apie karines pajėgas, vėl reikia žinoti, jog „avantiūrizmas“ gali būti gana pavojingas mūsų kariams, tarnaujantiems kartu su amerikiečiais. Labai tinkamas pavyzdys yra operacija Irake. Amerikiečiai, pradėdami misiją šioje valstybėje, neapskaičiavo daugybės faktorių, nenumatė tolimesnių žingsnių⁶⁴. Prasidėjęs vietinių gyventojų pasipriešinimas buvo labai nemalonus netikėtumas amerikiečiams bei valstybėms, kurios buvo atsiuntusios savo karius, tame tarpe ir Lietuvai.

Vertinant tai, kokius karinius pajėgumus plėtoja Lietuva, akivaizdžiai pastebima, jog labai daug dėmesio skiriama pajėgumams, kurie turės dalyvauti konfliktuose, kuriuose bus naudojama „sunaikinimo strategija“. Brigados „Geležinis vilkas“ stiprinimas, performavimas, jos logistika bei aprūpinimas – tai kone didžiausias karinių planuotojų rūpestis⁶⁵. Lietuvos specialiosios pajėgos

⁶⁴ Kariškių ir karo ekspertų tarpe tuo metu buvo populiarus anekdotas apie tai, kaip po Bagdado paėmimo D. Rumsfeldas atsikvėpė ir klausia – „o kas toliau“.

⁶⁵ Krašto apsaugos ministro gairės 2008–2013 m.; Krašto apsaugos sistemos plėtros programa; Baltoji Lietuvos gynybos politikos knyga, 2006 m.

taip pat yra gana labiau remiamos ir plėtojamos⁶⁶. Tačiau ir jų paskirtis yra labiau susijusi su dalyvavimu koviniuose veiksmuose, o ne karinėse misijose, kurios seka po mūšių.

Šiuo metu Lietuvai reikėtų pagalvoti, kaip būtų galima subalansuoti karinius pajėgumus, ir ieškoti priemonių bei lėšų pajėgumams, kurie padėtų įgyvendinti misijas, kurios būtų jau po konflikto. Atsižvelgiant į galimas ateities grėsmes ir priežastis, dėl kurių gali kilti konfliktai, akivaizdu, jog pajėgumų, galinčių atlikti įvairias stabilizavimo misijas, poreikis didės. Terorizmas, vandens, derlingos žemės trūkumas, didėjanti žmonių migracija tokiuose regionuose kaip Afrika, Artimieji Rytai ir Centrinė Azija didins įtampą tarp valstybių, išiebs konfliktus. Ateityje laukia daugybė krizių, kokia šiuo metu yra ištikusi Darfūra. Labai didelė tikimybė, jog Lietuvai, kaip NATO ir Europos Sąjungos narei, teks dalyvauti šiuose ateities konfliktuose. Todėl tai, kad Lietuva, nors ir sunkiai, bet turi savo koordinuojamą Provincijos atkūrimo grupę Afganistane, bus labai naudinga tolimesnei šalies karinių pajėgų plėtrai. Patirtis, įgyta Afganistane, pravers rengiant karius, kurie greta gebėjimų dalyvauti intensyviuose mūšiuose, mokės vykdyti ginklų kontrolės, valstybės atkūrimo ir panašias misijas.

Tačiau taip pat svarbu pabrėžti, jog ateities krizėms ir konfliktams turi būti pasirengusios ne tik karinės pajėgos. Valstybinės institucijos ir politiniai lyderiai turi būti pasirengę išnaudoti pasiekimus karinėje srityje bei paversti juos strategine nauda. Tam reikia ugdyti atitinkamus gebėjimus, stiprinti institucijų bendradarbiavimą bei jų veiklos efektyvumą. Vertinant dabartinę situaciją, tikrai nebūtų galima tvirtinti, jog visa tai Lietuvoje egzistuoja ar veikia gerai⁶⁷. Tačiau norint, jog sunkus ir pavojingas šalies karių darbas įvairiose tarptautinėse misijose nenueitų niekais, Lietuva turi išsiugdyti strateginio mąstymo tradiciją. Ji turi gebėti karinį dalyvavimą ir karinio veiksnio naudojimą suprasti ir vertinti plačiau. Priešingu atveju Lietuvos karinę tradiciją taip pat bus galima vadinti „mūšio“, bet ne „karo“ tradicija.

⁶⁶ BNS, Lietuvos „žaliukai“ – Amerikos karinės vadovybės dėmesio centre, 2006 m. gegužės 10 d.; Bačiulis A., Samuolytė V., „Misija Afganistane“, *Veidas*, 2002 m. rugsėjo 26 d. nr. 39; BNS, Lietuvos „žaliukai“ – patikiną reputaciją pelnę kariai, teigia JAV generolas, 2006 m. balandžio 29 d.; BNS, Lietuvos Specialiųjų operacijų eskadrono misija Afganistane – generalinė repeticija prieš išliejamą į NATO greitojo reagavimo pajėgas, 2004 m. lapkričio 12 d.

⁶⁷ Račius E., Maskaliūnaitė A., Šlekys D., Urbelis V., *Tarptautinės antiteroristinės kovos iššūkių Lietuvai analizė*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2007.

Išvados

R. Kaganas kol kas naujausioje JAV užsienio politikos interpretacijoje amerikiečius pavadina „pavojinga tauta“, taip pat įtikinamai parodo, jog JAV visą laiką naudojo agresyvią užsienio politiką, tam labai dažnai pasitelkdama karinę jėgą. Ši argumentą dar labiau sustiprina Booto tyrimai. Todėl labai tikėtina, jog JAV ir toliau liks „pavojinga valstybe“ bei savo užsienio politiką grįs karine jėga.

Tačiau per istoriją susiformavusi JAV kariavimo tradicija dėl Jomini idėjų įtakos, amerikiečių įgimto abejingumo istorijai, jos pamokoms bei kitų priežasčių nulėmė, jog JAV kariavimo tradiciją geriausia vadinti „mūšio“ tradicija. Tai reiškia, jog amerikiečiams karas asocijuojasi su mūšiu, kova. Pergalė mūšyje reiškia pergalę kare. JAV politikų ir kariškių nesugebėjimas ar nenoras suprasti, jog karinis susidūrimas ir pergalė jame yra tik sudedamoji karo dalis, yra labiausiai nerimą keliantis dalykas. JAV istorija parodė, jog ji tikrai labai dažnai nesugebėjo pergalės mūšio lauke paversti strateginiu laimėjimu. Tai turbūt yra pati svarbiausia pamoka kitoms valstybėms, o jų tarpe ir Lietuvai. Tiek su NATO, tiek veikiant atskirai su Jungtinėmis Valstijomis, šią Vašingtono silpnbę visada reikia atsiminti.

Literatūros sąrašas

Oficialūs dokumentai

1. Baltoji Lietuvos gynybos politikos knyga 2006 m.
2. Krašto apsaugos ministro gairės 2008–2013 m.
3. Krašto apsaugos sistemos plėtros programa.
4. NATO C3 Technical Architecture Volumes, <http://194.7.80.153/website/book.asp?menuid=15&vs=0&page=volume1%2Findex%2Ehtml>, 2007-07-15.
5. Prague Summit Declaration, <http://www.nato.int/docu/pr/2002/p02-127e.htm>, 2007-08-20.
6. US Army, Field Manual FM 3-0, Operations, 2001, <http://www.globalsecurity.org/military/library/policy/army/fm/3-0/index.html>, 2007-08-25.
7. S. CON. RES. 129, Expressing the sense of Congress regarding the importance and value of education in United States history, June 30, 2000, <http://www.goacta.org/publications/Reports/congressres.htm>, 2007-10-18.
8. Cheney D., *A New American Way of War*, speech for Heritage Foundation, May 1, 2003.

Monografijos ir studijos

1. Boot M., *The Savage Wars of Peace: Small Wars and the Rise of American Power*, New York: Basic Books, 2002.
2. Callwell C. E., *Small war: a tactical textbook for imperial soldiers*, London: Greenhill Books/Lionel Leventhal, 1990.
3. Citino R. M., *The German way of war: from the Thirty Years' War to the Third Reich*, Lawrence: University Press of Kansas, 2005.
4. Clausewitz C. von, *On War*. edited and translated by Howard M. and Paret P., Princeton, N. J : Princeton University Press, 1976.
5. Delbrück H., *History of the Art of War*, vol. 4, vert. Renfroe W. J., Lincoln: University of Nebraska Press, 1990.
6. Echevarria II A. J., *Toward an American Way of War*. Strategic Studies Institute, U.S. Army War College, 2004, p. 6, <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdf/PUB374.pdf>, 2007-07-10.
7. Edwards S. J. A., *Swarming on the Battlefield: Past, Present, and Future*. RAND, 2000, http://www.rand.org/pubs/monograph_reports/MR1100/index.html, 2007-08-20.
8. Everts S., Freedman L., Grant Ch., Heisbourg F., Keohane D., O'Hanlon M., Eds., *European Way of War*, London: Centre for European Reform, 2004.
9. French D., *The British way in warfare 1688-2000*, London: Unwin Hyman, 1990.
10. Gray Ch. H., *Postmodern war: the new politics of conflict*, London: Routledge, 1997.
11. Gray C. S., *War, peace and international relations: an introduction to strategic history*, London: Routledge, 2007.
12. Howard M., „The British Way in Warfare: A Reappraisal“, Howard M., sudar., *The causes of wars and other essays*, Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1983.
13. Jomini A. H., *The art of war*, London: Greenhill Books; Pennsylvania: Stackpole Books, 1996.
14. Kagan R., *Dangerous Nation: America in the World 1600–1900*, New York: Atlantic Books, 2006.
15. Mahan, A. T., *The influence of sea power upon history, 1660–1783*, London: Sampson Low, Marston & co, 1890.
16. Martin J. L., *Losing America's Memory: Historical Illiteracy in the 21st Century*, American Council of Trustees and Alumni, 2000, <http://www.goacta.org/publications/reports.html>, 2007-10-18.
17. Mead W. R., *Special providence: American foreign policy and how it changed the world*, New York: Knopf, 2001.
18. Owens W. A., Offley E., *Lifting the Fog of War*, Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 2001.
19. Račius E., Maskaliūnaitė A., Šlekys D., Urbelis V., *Tarptautinės antiteroristinės kovos iššūkių Lietuvai analizė*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2007.

20. Roosevelt T., *Theodore Roosevelt: an autobiography*, New York: Da Capo, 1985.
21. Scales R. H., Jr., *Yellow smoke: the future of land warfare for America's military*, Lanham, Md.; Oxford: Rowman & Littlefield Publishers, 2003.
22. *Small Wars Manual*, United States Marine Corps, 1940, <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/swm/index.htm>, 2007-10-15.
23. Stern Sh. M., *Effective State Standards for U.S. History: A 2003 Report Card*, Thomas B. Fordham Institute, 2003 September, <http://www.fordhaminstitute.org/institute/publication/publication.cfm?id=320>, 2007-10-18.
24. Summers H. G., *On strategy: a critical analysis of the Vietnam War*, New York: Dell, 1984.
25. Weigley, R. F., *The American way of war: a history of United States military strategy and policy*, New York: Macmillan, 1973.

Akademiniai straipsniai

1. Adam T.K., „Future Warfare and the Decline of Human Decision making“. *Parameters*. Winter 2001-02, 61, <http://carlisle-www.army.mil/usawc/Parameters/01winter/adams.htm> 04 10 2007.
2. Boot M., „The New American Way of War“, *Foreign Affairs* Vol. 82, No. 4, July/August 2003.
3. Strachan H., „The British Way in Warfare“, Chandler D., sudar., *The Oxford history of the British Army*, Oxford: Oxford University Press, 1996.
4. Cassidy R. M., „The British Army and Counterinsurgency: The Salience of Military Culture“, *Military review*. May –June 2005.
5. Cebrowski A. K., Barnett T. P. M., „The American Way of War“, *Transformation Trends*, January 13, 2003.
6. Cebrowski A. K., and Garstka J., „Network-Centric Warfare: Its Origin and Future“, *Naval Institute Proceedings Magazine*, 1998, January, <http://www.usni.org/Proceedings/Articles98/PROcebrovski.htm>, 2007-07-10.
7. Craig G. A., „Delbrück: The Military Historian“, Paret P., sudar, *Makers of modern strategy from Machiavelli to the nuclear age*, Oxford: Clarendon, 1984.
8. Graham S., „America's robot army“. *New Statesman*, Monday 12th June 2006.
9. Gray C. S., „Strategy ins the nuclear age: The United States, 1945-1991“, Murray W., Knox M., Bernstein A., sudar, *The making of strategy: rulers, states, and war*, Cambridge: Cambridge University Press, 1994.
10. Linn B. M., „The American Way of War Revisited“ with a response by Russell F. Weigley, *The Journal of Military History* 66, April 2002.
11. Mead W. R., „God's country?“, *Foreign Affairs*, September/October 2006.
12. Murray W., „Clausewitz out, computer in: Military Culture and Technological Hubris“, *The National Interest*. June 01, 1997.

13. Murray W., „Thinking About Revolutions in Military Affairs“, *Joint Force Quarterly*, 16, Summer 1997, 69-76, http://www.dtic.mil/doctrine/jel/jfq_pubs/1416pgs.pdf, 2007-08-28.
14. Powell C. L., „U.S. Forces: Challenges Ahead“, *Foreign Affairs*. 1992 Winter.
15. Sinnreich R. H., „Awkward partners: military history and American education“, cited from Murray W. and Sinnreich R. H., sudar., *The past as prologue: the importance of history to the military profession*, Cambridge: Cambridge University Press, 2006.
16. Van Riper P. K., „The relevance of history to the military profession: an American Marine’s view“, cited from Murray W. ir Sinnreich R. H., sudar., *The past as prologue: the importance of history to the military profession*, Cambridge: Cambridge University Press, 2006.
17. Watts B. D., *Clausewitzian Friction and Future War*, Washington: Institute for National Strategic Studies of National Defense University, 2000, 23, <http://www.clausewitz.com/CWZHOME/Watts2/FrictionTOC.htm>, 2007-10-13.

Periodika, agentūrų pranešimai

1. Bačiulis A., Samuolytė V., „Misija Afganistane“, *Veidas*, 2002 m. rugsėjo 26 d. nr. 39.
2. BNS, *Lietuvos „žaliukai“ – Amerikos karinės vadovybės dėmesio centre*, 2006 m. gegužės 10 d.
3. BNS, *Lietuvos „žaliukai“ – patikimą reputaciją pelnę kariai, teigia JAV generolas*, 2006 m. balandžio 29 d.
4. BNS, *Lietuvos Specialiųjų operacijų eskadrono misija Afganistane – generalinė repeticija prieš išsiliejimą į NATO greitojo reagavimo pajėgas*, 2004 m. lapkričio 12 d.